

Kjak

Rolf Guttesen

Ein vanskapningur skal nú gerast til siðvenju og hevd

Eg havi lisið ein stubba, sum Magnus Tausen hevur latið miðlunum. Hann kallaðist *"Kjarnin í málinum."* Tað er ein longri frágreiðing um nýggja atlasið, sum er í gerð. Tað ljóðar alt rættiliga tekniskt og í støðum eisini sannførandi. Men í hesi teknisku innballing verður bara sagt: Tit fáa eitt atlas við somu feilum og mistøkum, sum í tí gamla.

Eitt lítið stig tann rætta vegin

Eitt framstig er tó gjørt í mun til ta disposition, sum teir vistu mær á fundi í Skúlabókagrunninum tann 1. oktober í fjør. Har hevði Ísland fingið heiðurspláss fremst við tveimum heilum opnum í stórum málistokki. Danmark slapp upp í part við á fjórðingssíðu sum lítil partur av Skandinavia. Hetta er nú rættað, og bæði Danmark, Keyppannahavn og Oyrasundsøkið fáa sítt rímliga pláss. Hugsi, at hetta man fylgibólkurin av geografi-læra-urum hava æruna av.

Nú eru knappliga leiðreglur?

Men nú visir Magnus Tausen á, at teir fara at *"brúka teirra (HarperCollins) leiðreglur"*.

Hetta er nakað nýtt! Tí tá eg samráddist um eitt samarbeiði, noktaðu teir fyri, at nakrar leiðreglur vóru til, og at nakrar leiðreglur yvirhøvur kundu brúkast. Bæði Niels Petersen og Birgir Kruse vóru sera harðmæltir á hesum øki. Teir vildu heldur ikki síggja ella taka støðu til eitt skjal við leiðreglum, sum eg hevði sett saman. Tað bleiv púra avvíst, hóast tað hevur júst sama innihald sum reglurnar hjá Collins. Nei, alt skuldi viðgerast seinni, av sakkønnum.

Høvdu teir tá kunna víst á skjalið frá Collins, so hevði eg sjálvsagt kunnað gjørt hatta arbeiðið.

Gomul mistøk skula endurtakast
Og so koma fleiri andsagnir

í skrivningini hjá Tausen. Hann proklamerar: *"Nýggjar útgávur byggja á undanfarnar."*

Hetta sigur okkum, at nýggja atlasið fer at hava somu feilir, sum tað gamla frá 1993. Men hevði tað gamla atlasið virt tað undanfarna (tað skrivaðu og talaðu tratitiónina), so var væl sloppið. Men Heimsatlasið ikki virdi tað, sum tá var vanligt, traditión, konventión ella vanlig hevd. Traditión ella hevd eri ikki nakað, sum verður samtykt ella bara proklamerað. Tað er natúrgrógvið.

Heimsatlasið bygd ikki á undanfarin verk ella hevd

Hatta atlasið kom troðkandi við nøkrum skriviháttum, sum eingin tá hevði sæð fyrr. Hatta var fyri ein part ókritisk herming eftir einum íslenskum landanavnalista, og fyri ein part úrslit av vánaligari saksviðgerð í eini inkompetentari málnevnd. Onkur kallar tað nýmenning. Eitt abstrakt orð, sum kann brúkast til alt, leyst og fast, ella legitimera hvat sum helst.

Hatta atlasið skúgvandi allar vanligar formar, sum høvdu verið skrivaðir í fleiri mandsaldrar, burtur. Hatta atlasið innførdi tvey alfabet, eitt til landanøvnini (uttan c, q, w, x, og z) og eitt annað, har hesir bókstavir vóru við, til onnur nøvn. Av sonnum forvirrandi.

Tvey latínsk alfabet?

Tí ljóðar løgið, tá Magnus Tausen skriar: *"Eins og í Heimsatlassinum verður latínska stavraðið nýtt í nýggju útgávuni."* Hetta er medvitandi óklár tala. Í gamla atlassinum vóru, sum longu sagt, tveir variantar av alfabetinum: tað vanliga latínska og tað hammershaimb'ska frábrigdi. Her roynir Magnus Tausen at legitimera (geva gildi), at mistøkini, sum táverandi

týðarin hjá Skúlabókagrunninum, Svenning Tausen, og Málnevndin (eisini við Svenning Tausen), uttan geografiskan førleika gjørd, nú skulu gerast einaferð aftrat.

Magnus Tausen endurgevur ein langt brot úr Collins-skjalinum, har niðurstøðan er, at landanøvn kunna endurgevast í *"the language of the product"*. Uppá henda mátan verða mistøkini í gamla atlassinum gjørd til tað einasta rætta á føroyskum.

Hvørji landanøvn hava hevd í føroyskum?

Tað eru fleiri landanøvn, sum hava hevd í føroyskum: Svøríki/Sverige, Týskland/Deutschland, Frankaríki/France, Spania/España, Grønland/Kalaallit Nunaat. Hesi og fleiri aftrat skula sjálvandi varðveitast og brúkast.

Men tað at skriva Ukraine fyri Ukraina er eingin hevdvunnin formur í føroyskum, men bara ein feilskrivning, tí bæði a- og i- skula úttalast, við herðing á -i. Tað kann ikki skrivast sum føroyskt -ei.

Tað at skriva Kuveit fyri Kuwait er ikki ein hevdvunnin ella gamal navnaformur í føroyskum, men ein roynd at innføra hammershaimb'ska alfabetið, har tað ikki hoyrir heima. Tá tað kemur til transskribering av arabiskum nøvnum, so eru altjóðareglur galdandi.

Ella Simbabvi fyri Zimbabwe. Har ber slett ikki til at tosa um hevd, tí landið og navnið er so ungt, 26 ár. Fyrr kallaðist landi Suður-Rhodesia. Nei, misskilti formurin í gamla atlassinum er íkomin, tí Svenning Tausen ikki vildi brúka tað latínska alfabetið (sum Magnus Tausen villandi skriar), tí í hesum afrikanska (ikki føroyska) navni skuldu hvørki -w ella -z sleppa frammat. Og so eitt -i í endanum, tí einki føroyskt orð hevur endingina -e. Men navnið er slettis ikki føroyskt.

Um so var, at Týskland og Frankaríki ikki høvdu havt hendan gamla hevdvunna føroyska formin, men bara høvdu verið latin í ein 'føroyskan' stavimáta, so høvdu vit fingið Doysland og Fransi, eins og gamla atlasið hevur Móritania og Simbabvi.

Gamla Heimsatlasið bygd ikki á føroyska siðvenju ella hevd. Og 10-20 ár er alt ov stutt tíð hasin vanskapningurin kann kallast hevd ella traditión.

Hetta kann ikki sameinast

Tað er ikki sameiniligt at skriva, at tað latínska stavraðið skal brúkast, og samstundis skriva at leisturin frá gamla atlassinum skal brúkast. Her manglar logikkur.

Latínska stavraðið hevur bæði c, q, w, x og z. Leisturin viðvíkjandi landanøvnum í gamla atlassinum hevur ikki hesar bókstavir. Hvat meinir tú, Magnus Tausen. Hvat er kjarnin í málinum?

Ein fylgibólkur settur. Hví ikki tveir?

Harumframt skriar Magnus Tausen, at ein fylgibólkur av geografum er settur. Gott -men hann skal bert ráðgeva um kortval og kortinnihald. Hann skal ikki ráðgeva um staðanøvnini. Hví ikki?

Hví ikki seta ein bólk av kompetentum geografum at ráðgeva um staðanøvnini, kanska veruliga viðgera hetta stóra málsøkið á fakligan kompetentan hátt?

At enda upplýsir Magnus Tausen okkum um, at ein biologur er settur at týða hetta geografiska atlas úr enskum. Hví ein vistfrøðikønur biologur og ikki ein atlas-kompetentur geografur?

Kári á Rógvi

løgtingsmaður og formaður Sjálvstýrisflokksins

Hvagar fer Pál?

Mest avgerandi mál í komandi valstríðnum verða føroysk lestrarpláss og umstøður hjá føroyskum lesandi. Alt annað má skipast hareftir.

Nú ein dagin setti eg nýggju fyrispurningar – ein fyri hvønn landsstýrissess. Mikið orðaskifti stóðst, og fólk ið fylgja við í tingvarpi vóru væl nøgd við orðaskiftið. Men so gjørdi ein journalistur vart við seg og vildi vita, hví eg var ímóti langhyli í Vági.

Nú eri eg hvørki ímóti langhyli ella nøkrum øðrum mentunarligum ella ítróttarligum. Vilja tey ið kava hava ein djúphyl, ella tey ið syngja og spæla eina umvælda Silo, so alt í lagi fyri mær. Einasta treytin er, at vit raðfesta og leggja mesta dentin á tær iløgur ið geva mest av sær. Tí eri eg meira fyri iløguni í fleiri lestrarpláss enn fyri langhyli – og eg rokni við at lestrarplássini hava størri ávirkan, eisini á svimjarar og sangarar.

Tí segði eg greitt, at fatan Sjálvstýrisflokksins er – alt gott um langhyl og Silo – at fremsta og besta iløgan í búskap, ungdóm, mentan og framtíð okkara er at seta pening av til størri útboð av lestrarplássum. Sjálvstýrisflokkurin vil hava, at vit innan 5 ár eru komin so langt ávegis, at vit hava líka nógv lestrarpláss á hægri útbúgving í Føroyum, sum vit hava føroysk lesandi. Sjálvstýrisflokkurin fer at geva hinum flokkunum høvi at atkvøða um hetta og nýggjan føroyskan frádrátt fyri lesandi longu í vár. ABC flokkarnir feldu uppskot okkara um lestrarpláss herfyri við grundgevingini, at uppskotið var ikki nóg neyvt, men nú verður so aftur høvi at atkvøða um neyvari orðaði uppskot.

Hvønn hylin skal eg fara í?

Tá ið miðlafólkið ringdi til mín, lá í spurninginum: 'vilt tú ikki stuðla Pál?' Hesin góði svimjari er vorðin ímynd av ágrýtnum framsóknum unglingum í Føroyum, sum gerast dugnaligir innan nýggjar førleikar og brúka nýggjastu gransking at leggja sær til rættis venjing og háttalag. Langhylurin skal í so máta vera høpi um enn størri avrik.

Men hvagar fara føroyskir ungdómar? Mitt boð er, at uttan mun til hyl, skip, virki, skrivstovu ella annað arbeiðspláss, so fara bæði Per og Pál hagar, sum daman fer. Ella sagt øðrvísi: har makin fær lestrarpláss, har makin fær arbeiði, har børnini fara í dagstovn, har vinirnir fara at lesa, eru millum mest avgerandi faktorar, tá ið ungdómur okkara ger av, hvar hann tekur við avbjóðingum. At tey ungu fara avstað so seint sum til ber og kunnu koma aftur so tíðliga sum møguligt verður altavgerandi, eisini fyri fiskivinnu, alivinnu, íverksetan – og eisini fyri svimjarar og ítróttafólk.

Havi vinmenn og skyldmenn, sum arbeiða í Amerika, Afrika, í Norðanlondum og aðrastaðni; til ber at arbeiða sum sjómaður, ráðgevi, ítróttarmaður um alla verðina og búgva í Føroyum. Hví býr so onkur í Havn, onkur í Dali, onkur í Klaksvís – men onkur í Mexico, onkur í Kjöbinhavn, onkur í Kolding? Svarið er næstan altíð: makin!

Skulu vit hava úrmælingar okkara heimaftur og fáa teir at skapa og skipa framtíð okkara og næsta ættarlið av úrmælingum, so mugu vit hava makarnar heim. Fyrst og fremst og 'mest fyri pengarnar' gerst hetta við at geva øllum føroyingum høvi at velja at taka allar vanligar útbúgvingar heilt ella partvíst í Føroyum.